

UN MIT ISTORIOGRAFIC ȘI O ORIENTARE IDEOLOGICĂ: MESIANISMUL CULTURAL ȘI SOCIALISMUL UTOPIC

Corina Iosip

În spațiul simbolic al Panteonului culturii române locul și rolul de "părinte" al literaturii este deținut de către Ion Heliade-Rădulescu. Această investire cu prestigiu aproape mistic al unui intelectual, în fond, este un procedeu la care au recurs toate națiunile moderne. Cultivarea sentimentului național era idealul sfânt tuturor "bunilor" români, iar templul cărora ei se vor închina de acum cuprinde într-una dintre "nișe" pe Poetul ce și-a fabricat un nume de zeu. Tot efortul intelectualilor români, de la fondarea acestui templu naționalo-cultural, este de a ocupa pe rând "nișele" vacante. Nu întâmplător Heliade este o permanentă sursă pentru toate spiritele înflăcărate de curentul național ce i se vor succeda, Eminescu și Hașdeu, fiind exemplele celebre. De ce această perpetuă reîntoarcere către un spirit atât de contestat chiar în timpul vieții sale? El este catalogat ca fiind "cel mai mare enciclopedist ieșit, după D.Cantemir, din sânul poporului român" "cea mai enigmatică figură a noastră din perioada pașoptistă"¹.

Trăsătura cea mai evidentă a sa, și care frapează de fiecare dată când încercăm să-i descifrăm opera, este misticismul. Acest misticism, ce suprapune creștinismului un romantism mesianic, este propriu întregii pleiade pașoptiste. Cea mai pregnantă imagine care a marcat posteritatea lui Heliade este descrierea făcută de Eminescu și care a rămas sub numele de "teoria celor doi Eliade" Eminescu o va lansa în 1877 în celebrul articol "Momente" din ziarul "Curente și țară", și pentru importanța ei o reproducem în continuare: "Eliade se vede a fi fost în tinerețe un om foarte inteligent. Prin "Gramatica" sa eliminează din ortografia română semne nefolositoare, prin cărțile sale didactice au dat ființă limbii științifice, din tipografia sa au ieșit la lumină între anii '30 și '50 aproape tot ce s-au tradus mai bine în românește. Cam de pe la anul 1845, începe însă în mintea scriitorului bucureștean o suficiență nemaipomenită și o decădere intelectuală cu atât mai primejdioasă cu cât Eliade era privit în vremea lui **ca un fel de oracol**". Limba "*Curierului de ambe sexe*" se latinizează și se franțuzește, el începe a scrie c-o ortografie imposibilă, nesistematică, un product bastard al lipsei sale de știință filosofică pozitivă și al unei **imaginații utopiste**". Fără-a avea el însuși

* Sublinierile ne aparțin.

talent poetic, dă cu toate aceste tonul unei direcții poetice, a cărei merite constau într-o limbă pocită și în versificarea unor abstracții pe jumătate sofistice. Ruina frumosoasei limbi vechi, care se scria încă cu toată vigoarea în veacul trecut o datorim în mare parte înrăuririi stricăcioase a lui Eliade. Întâmplările politice de la 1848 și petrecerea sa în străinătate îi răpiră și restul de bun simț, cât îi mai rămăsese. El deveni din ce în ce mai închipuit și mai apocaliptic încât întors în țara lui și fără-a înceta de-a exercita o înrăurire și mai mare ca-n trecut, el a mai trăit ca o primejdie vie pentru orice aspirație adevărată și serioasă. "Istoria Românilor" scrisă de el este o țesătură de închipuiri de subiecte și de grașeli; o a doua ediție a gramaticii e cu adevărată babilonie de fantezii etimologice, iar poeziile sale sunt stârpituri de cuvinte străine înșirate după o măsură oarecare. Aproape tot ce-a făcut Ioan Eliade, modestul învățător, de la Sfântul Sava, a fost caricat de Heliade-Rădulescu. Oricine va scrie o istorie a culturii pe malurile Dâmboviței va trebui să vadă în acest singur individ doi oameni cu totul deosebiți: unul modest, îngăduitor, plin de bun simț; celălalt suficient, invidios, trăind în ficțiunile și lipsit de orice bun simț."²

Acesta este articolul de la care au pornit comentarii aprinse a căror aprofundare nu reprezintă ținta modestului nostru studiu. Vom specifica că două din punctele de vedere foarte cunoscute sunt cel al lui Ovidiu Papadima³ și cel al lui Radu Tomoiagă⁴.

A rezultat din articolul eminescian că prima perioadă a lui Heliade este una a purismului românesc reprezentat "în nuce" de "Gramatica" de la 1828, iar demareața față de perioada decăderii ar fi "Paralelism între limba italiană și limba română"

Radu Tomoiagă încearcă să deconstruiască acest mit al celor doi Heliade spunând că: "teoria eminesciană nu are nici un punct de sprijin în realitate; nu numai că nu există doi Eliade, primul luminist și al doilea antiluminist, dar luminismul lui Eliade urmează un drum rectiliniu, continuu ascendent, care atinge apogeul în 1870, anul îmbolnăvirii sale definitive".⁵

Autorul nu va nega însă faptul că există momente reperabile în opera poetului: "În realitate, în activitatea lui Heliade pot fi însă observate nu unul ci două momente sau, mai bine spus, două intervenții de cotitură spre un conservatorism mai accentuat. Primul interval se situează între anii 1836-1840 și este condamnat la început de eșecul acțiunii pentru reforma liberală întreprinsă de colonelul Ion Campineanu (...). Prudent, Eliade a dat înapoi și s-a desolidarizat de foștii săi tovarăși din asociația secretă care acționa sub firma de suprafață a Societății Filarmonice. Începutul cotiturii este marcat de poezia "Ingratul" (...). Momentul final al cotiturii este reflectat de poemul "datat la 7 noiembrie 1840" (...). În 1843 el nu se va alătura comitetului fondator al asociației revoluționare secrete "Frăția", format de N.Bălcescu, I.Ghica și Ch.Tell. În 1845 Asociația literară avea să se constituie fără Eliade și împotriva sa".⁶

Desigur articolul eminescian nu poate fi luat "mon à mot" deoarece el poartă marca (fără să încercăm să extrapolăm colajele eminesciene din personalitatea lui Heliade) a ziaristului Eminescu, care este mai ales și "ultimul mare romantic", ori trebuie să ne reamintim că orice discurs romantic cuprinde, pentru a demonstra imperiozitatea momentului și pentru a argumenta noutatea opiniei, un trecut apropiat (al doilea Eliade) neapărat decadent, și un trecut ceva mai îndepărtat o vreme mitică, de geneză, un timp de aur (primul Eliade) pe care romanticul dorește să-l reînvie.

Ceea ce merită reținut sunt cele două trăsături fundamentale surprinse la Heliade: mesianismul și utopismul, care n-au scăpat geniului eminescian. O analiză de text și de atitudine a lui Heliade este cu atât mai greu de făcut, cu cât firea acestuia și opera sa se caracterizează prin puternice contradicții. Cât despre firea poetului se știe îndeobște câte anecdote de răsunsetul celei cu celebra sa "manta albă" a provocat prin setea sa de putere.⁷ Dar declarațiile lui rămân ca o mărturie a gândurilor pe care le are un intelectual despre propriul său statut: "Mi se pare că spunea Heliade în "Dispozițiile și încercările mele de poezie" - pe mine m-a orânduit Dumnezeu să luminez".⁸

Nu este întâmplătoare coincidența celor două fenomene; primul politic cu o consecință în realitatea socială, și cel de-al doilea instituționalizarea culturii prin etatizarea instituțiilor de cultură și formarea statului intelectualului în secolul trecut⁹.

Un studiu atent provenind fie și numai de la o reprezentare statistică arată că în secolul trecut la români, mai ales începând cu 1830, intelectualii pătrund în organele puterii de stat, ei trecând la conducerea instituțiilor politico-administrative. Însăși puterea politică devine implicită ca și calitatea profesională a intelectualului¹⁰.

Această nouă vocație de conducător a intelectualului român vine dintr-o dezbatere preromantică trecută prin "luminile" secolului anterior și țin de o discuție europeană care a marcat profund tinerele culturi, atât de deschise la elementele noi și străine, cum sunt cele din sud-estul Europei.

Accasta este și concluzia cărții despre "*Umanismul românesc și cultura europeană*" a lui Alexandru Duțu, atunci când autorul se referă la imaginea culturii europene în momentul de trecere de la Iluminismul secolului al XVIII-lea la romantismul-revoluționar caracteristic secolului al XIX-lea, în spațiul românesc: "În anii în care au fost reluate ideile lui Leibnitz și ale lui Vico despre evoluția culturii, și când Herder a vorbit despre necesitatea de a cunoaște acel "lucru inefabil" care este "calitatea proprie a omului", umanistul român s-a angajat în dezbatere prin toate punctele de sprijin oferite gândirii pașoptiștilor. Pe urmele protagoniștilor Luminilor române, aceștia au conturat o nouă imagine a culturii europene și au dat noi sensuri programului colectiv, ca și **chipului omului**

exemplar, care s-a preschimbat în patriot, întemeindu-se pe pilda dată de cărturarul umanist, interpret al treptelor parcurse de marile formațiuni politice și exponent al aspirațiilor poporului său (...). Umanismul român a avut o pondere considerabilă în interior"¹¹.

Heliade este un caz tipic de clasic reciclat la o nouă doctrină estetică, care este croită sub ideea imperativului național¹². "El reprezintă pe deplin acel curent indigen" cum observa N. Iorga,¹³ în sensul că Heliade este un spirit enciclopedist care reușește să treacă, spre deosebire de omonimul său moldav - Gheorghe Asachi, într-un alt registru, care-i este firii sale răzvrătită mult mai aproape, combinând totul într-un amestec foarte viu de referințe altfel antinomice prin definiție. Pornind de la considerațiile "clasice" ale funcției poetului, cele de la începutul civilizațiilor, de a fi creatorii legilor și ai religiilor - cum spunea el însuși Orfeu care "nu era numai un civilizator, dar și un conducător al omenirii"¹⁴.

Heliade face o obsesie pentru însuși cuvântul **Mesia**, extrapolând denumirea biblică a Mântuitorului și conferindu-i o haină laică pentru a-l folosi în cel mai pur stil modern. Un exemplu îl reprezintă "*Exortaticul adresat locuitorilor Moldo-Vlahiei*" care începe cu aceste cuvinte profetice: "Vous les élus parmi les adorateurs de Messie, fideles habitants de la Moldo-Vlaehie", în care face apologia turcofilismului său în numele suzeranității "de iure" a Porții¹⁵. Preocuparea sa neostenită pentru traducerea Bibliei, despre care își imagina că este monumentul său de limbă română.

Poetul crede că Biblia are rolul de a coagula spiritul națiunii române, care a fost deturnat de la canonul ortodox printr-o greșală precedentă de traducere. În "*Note și fragmente privitoare la traducerea Bibliei*" el explică Epitropiei detaliat necesitatea traducerii Bibliei pentru a nu lăsa poporul român pradă slavonismelor din Biblia de la Petersburg inspirată din doctrina protestantă: "La bible roumaine imprimée a Petersburg, en lettres slavonnes se put qui une a moëce, très a Hrayant dans les pièges qu'elle avait tendus aux Rouméens"¹⁶. Limba în care va scrie Biblia o va numi "*limbă simbol*" și va fi, spune Heliade, "o limbă regeneratoare a naționalității noastre"¹⁷. Scrierile sale "biblice" aveau rolul de a prepara societatea de mâine, iar contemporanii săi nu trebuiau decât să se pregătească pentru acest nou crez.

Termenul de *poet*, pentru Heliade are sinonimele de *profet* și totodată de *geniu*. "Desprins din filosofia veacului al optsprezecelea francez ne spune D. Popovici crezul acesta se sprijinea în parte pe Evanghelie și după revoluția din 1848, (...) Heliade se așează alături de socialiști"¹⁸.

"Numai prin *socialism* spunea Heliade se poate ajunge la cunoașterea adevărată a lui Dumnezeu"¹⁹ Biblia era singura sa consolare; ea se află la baza organizării politice a țării sale: ea este baza regenerării²⁰.

Pentru acesta Heliade recomandă depărtarea de papi (și deci și de catolicism) deoarece, argumentează el "papa, așezându-se în locul lui Hristos, a devenit anticrist"²¹. Despre ortodoxism Heliade nu-i anatemitizează (doar cererea era adresată Epitropiei); era adeptul unui creștinism purificat, cum spune el pentru "libertatea și mântuirea părții celei mai degradate a omenirii, a scăpătutului, a proletarului, a sclavului cu corpul și cu mintea, a ignorantului cu un cuvânt"²². Acesta era Heliade un profet socialist, un Moise pentru lupenproletariat; această fixție nu este un moft intelectual trecător; el pornește din 1832 de la socialismul francez și se va sprijini pe el până în 1870. "Cu vederi largi asupra viitorului, dar împiedicat în avântul său de adorația pioasă a trecutului, Heliade era zidit din pasta celor care, în revoluțiuni, evoluează între mutilat și anacronic"²³. Un alt filon care l-a condus spre problemele sociale îi reprezintă sursele sale intelectuale, aflate în atmosfera umanismului enciclopediștilor (Condillac, Marmontel, Rousseau, Voltaire). Un exemplu trebuie să-i fi fost și Lazăr pe care îl numește la rândul-i "profet, Hristos". Atunci când Lazăr pleacă din curtea de la Sfântul Sava, știind cei de față că nu-l vor mai revedea, Heliade izbucnește în declamațiuni popești luate din Biblie, de genul: "și a venit între ai săi și ei nu l-au primit"²⁴. Lazăr lua pentru Heliade și pentru cei ce se găseau în jurul lui, proporțiile epice ale unui profet.

Dintre curentele secolului său se pare că cele care l-au marcat cel mai mult au fost saint-simonismul și fourierismul. Heliade mărturisește în "Issachar", că îl eitea pe Fourier din 1832²⁵.

De altfel nu era singurul român căzut în această disertație la modă. Teodor Diamant, în 1833 lansa apelul său adresat "Aux amis de la liberté, de la justice et de l'ordre, sur un moyen de faire cesser le débat entre ceux qui ont et ceux n'ont pas"²⁶. În acest apel înflăcăratul român critică, asemeni maestrului său - Ch. Fourier sistemele celorlalți doi mari utopiști ai vremii: Saint-Simon și englezul Robert Owen, deoarece - zice el - au cerut desființarea proprietății, a eredității, a religiei și pentru că nu au știut să împartă produsele industriei. La un an după aceasta, în 1834, Diamantul se întoarce în țară, unde, Heliade, își deschide coloanele "*Curierului*" proiectelor năstrușnice ale lui Diamant care, contrar dojenelor lui Fourier, fondează falansterul său pe moșia controversatului personaj, de jalnică faimă, boierașul Ion Bălăceanu, care avea o moșie la Scăieni, în Prahova, pe la 1835²⁷.

Cât despre articolul apărut în 1834 în "*Curierul românesc*" D.Popovici ne spune că "are aerul unei predicățiuni saint-simoniste"²⁸. În acest articol se proclamă funcția de preot și legislator a poetului; ca la începuturile civilizației el trebuia să conducă popoarele, iar opera sa era oglinda perfectă a realității în care trăia; alături de savanți și de meșteșugari trebuiau să lucreze la fericirea ce va să vină. Curat saint-simonism, iar Heliade este alături.

La sfârșitul activității sale însuși Saint-Simon așezase pe artiști în fruntea trinității ce avea să conducă societatea: savanții, artiștii și industriașii. Preoți ai viitoarei lumi poezii aveau sfânta misie să înfățișeze în fața contemporanilor lor realitatea de mâine cu forța de imaginație artistică pe care o posedau. Profet al păcii poetul ar avea în societatea saint-simoniană rolul de bard caledonian²⁹.

Doctrina saint-simoniană este o ramificație ce ține de trecerea de la preromantism la romantism și ea va atinge o bună parte a scriitorilor epocii și nu numai francezi. Lamartine va aproba idealurile ei sociale; filosoful Lamennais de asemenea, care crede că artistul care este un luptător pentru progresul social și trebuie să-și trăiască epoca. Opera artistului trebuie să palpate la realitatea socială, pe care nu trebuie numai s-o redea, ci chiar să o imagineze³⁰.

De altfel nici Lamartin nu scapă neatins de acel flagel. Pierre Leroux, care exercită o influență covârșitoare asupra ideilor "filosofice" ale lui Heliade, îi va oferi cele mai copioase surse despre idea de geniu a artistului. D.Popovici a remarcat că ideile lui Leroux au fost cunoscute de români înainte ea să fie tradus la noi, prin intermediul traducerii lui "Consuelo" de George Sand, firește tot în Biblioteca universală a lui Heliade.

Dar cel mai celebru propagator al ideii despre poetic a rămas Victor Hugo, care-i conferă atribute noi, unul dintre acestea fiind faimoasa teorie a mesianismului social al poetului. Pentru Hugo poetul nu este numai poet și conducător, el este și plenuma mediatică între cer și pământ. Misia sa este una socială: "La terre me disait: "Poète"/La ciel me répondait: "Prophète"/Marche! Parle! Enseigne! Bennis!"³¹. În "Le mages", Hugo va face elogiul tuturor poezilor ca "ils frappent au ciel et parlant à la multitude"³² Hugo este din ce în ce mai convins că poetul este total diferit de cei ce-l înconjoară. El se lasă influențat de teoria lui Lamennais care susține că artistul nu are predecesori, el are în compoziție atomul stelar al geniului său nepământean, ce are de îndeplinit o misie dată de Dumnezeu.

Un alt scriitor a cărui operă a circulat și care a fost adorat de români a fost Michelet. Acesta spune că geniul nu este un lucru atât de pretențios pe cât se credea, din contră, el este instinctul celor simpli: "L'homme de genie est par excellence le simple, l'enfant, le peuple", și ca orice spirit simplu este hărăzit cu darul profeției. Dar el mai este și un spirit analitic, pe care genetic îl conservă prin contactul cu epocile de civilizație. "Cet homme par excellence, une imprudente adoration le rejete au ciel, l'isole de la terre des vivants, ou il avait sa racine"³³. El este un om de rând, dar care nu poate fi pus în rând cu nici unul din semenii săi.

Acestea sunt "origинile intelectuale" majore în problema mesianismului poetic și a legăturii pe care acest ideal artistic o are cu realitatea socială și teoriile utopice ale socialiștilor la Heliade. Sub auspiciile acestui tip de discurs Heliade pornește în căutarea noului

Mesia, al artistului profet. Și cum mintea sa este doidora de povestiri religioase, de repere vag eretice, lui Heliade nu-i va fi greu să răstoarne teologia mesianică și s-o laicizeze, făcând din om, conform sloganelor vremii, un Dumnezeu.

Fourier, care este cert că l-a influențat pe Heliade, este cunoscut cu adevărat poetului abia în anii de exil, cât despre mențiuni referitoare la ideile Phalax-terice ale profetului, mențiunile în Heliade sunt foarte rare. Întâlnim numele lui Fourier abia după 1848, când Heliade scria "*Istoria universală*" și își declară dorința de a face cunoscute ideile fourieriste, lucru pentru care cere lămuriri prietenului său Russo³⁴.

Așa cum remarca și D.Popovici "totul s-a orientat după exemplul îndepărtat al unor mari poeți conducători de popoare"³⁵. Și cel care îi va fi mentorul tinereților lui Heliade nu putea fi decât Lamartine, scriitorul care făcea și figura unui bărbat de stat. "Armoniile poetice și religioase" ale marelui poet francez îl fac pe Heliade să declare că: "Templurile lui Israel au răsunat de mare cuvânt și sărbătoare prin plasmii proorocului și împăratului. Aceste armonii religioase răsună într-un templu mult mai mare, în care poetul cântă și în care își face rugăciunea de seară în meditațiile sale. Ascultătorii din adormirea lor cea mai dulce se deșteaptă pătrunși de focul pocăinței și nu întârzie cu o inimă de a numi pe cântărețul lor David al creștinătății"³⁶.

Tot "*Curierul românesc*" reproduce discursul lui Lamartine de intrare în adunarea deputaților, din 1846. Acest discurs cheamă la pacea dintre națiuni, cere egalitatea tuturor claselor sociale în numele poporului și libertatea la autoguvernare a națiunilor³⁷. Lamartine apare ca luptător împotriva asupritorilor poporului, în imaginația bigotă a lui Heliade el fiind echivalentul unui Moise al modernității. Aceasta este doar prima fațetă a raportării lui Heliade la Lamartine. O dată cu exilul parizian, când lui Heliade i se accentuează mania persecuției, făcându-i răspunzători, pentru eșecul revoluției române, pe poeții francezi care nu au intervenit în favoarea acesteia, Lamartine devine un dizgrațiat, unul dintre aceia care au amăgit popoarele, dar mai ales, este vinovat pentru că nu este de partea *socialiștilor* acei: "*des hommes qui ont sacrifié leur jeunesse, leur jours et leurs nuits a la recherche de verites salutaires*"³⁸.

Lamartine este iremediabil dizgrațiat prin afirmația că: "Moise de ar fi simțit toleranță ar fi făcut ca Lamartine la '48 ce, după ce invită populi a se răscula, se lasă moale înaintea Faronilor și făcu pe Franța a abandona populi la o servitute mai grea decât cea dinainte. Nu, jos cu idolii la asemenea imprevizări!"³⁹.

Depărtarea de Lamartine nu era decât o apropiere de celălalt idol al lui Heliade - Victor Hugo. Pe Hugo, îl va cunoaște Heliade la Paris, dar încă din țară intrase în contact cu opera maestrului prin traduceri scrierii "*Le dernière jour d'un condamné*" în 1839 la București. Cu ușurința caracteristică lui Heliade găsește și în cazul totalei contradicții

dintre sistemul său plin de estetica clasică a lui Boileau și Martmontel și romantismul de neîmpăcat al lui Hugo, o soluție de compromis, care nu este altceva decât geniul: "Victor Hugo, nu vrea să se mai supune legilor la care se supune Corneille și Racine"; și ce sistem poate controla geniul?⁴⁰.

La Paris Heliade intră în cercul socialiștilor, devine colaborator la ziarele lor și îi propune lui Victor Hugo să vină în fruntea ziarului "La Ligue des peuples", pentru a lupta pentru cauza popoarelor asuprite. Invitația este motivată de traducerea poeziei lui Hugo "La Danube en colere" (Danubul în mânia)⁴¹ și este intitulată "Traducătorul la V.Hugo"⁴². Poezia exprimă credința lui Heliade despre rolul revoluționar și de conducător atribuit poetului:

*"Ești mai facil, mai demnă soartă/A-nălța vocea la populi, regi
Când având cheea d'eternă poartă,/Nume de Victor cineva poartă,
Ș-a Providenței apără legi;/Când l'aud seculis, nații întregi:
Când ca un geniu străbate,/Și'n frunte-ațintă diva Dreptate
Știe să vază: Egalitate;/Când jos la plângeri intră d'adrecht
La comandantul ce des suspină/La Proletarul ce va lumină,
Dreptul și verul ce îl alină'/L-al Deputatului soțial piept"*

Heliade ca orice "vedetor" exilat are și alte alter-egouri celebre de care se simte legat sufletește. Acesta este Dante, de care Heliade se apropie încă din 1842. Heliade care simțise ca Lamartine, care luptase ca Hugo, vedea o identitate desăvârșită între viața lui și viața poetului italian, cum bine sesiza D.Popovici: "De câte ori am luat pana în mână și cum scriam o pagină două, vedeam că îmi scriam viața mea proprie; mijlocul în care m-am născut și am trăit, mai aceleași evenimente, aceleași aplecări și tendințe, aceleași aventuri ale inimii și ale sufletului; aceleași împrejurări politice și literare, aceleași sentimente poetice și religioase"⁴³. Toate nedreptățile de care crede că suferă sunt asemuite celor de care Dante, un alt hotar între o lume veche și alta nouă, suferise. Și asupra lui Heliade păreau că se abat cohorte întregi de "Guelfi și Gibelini" cum spunea Heliade în 1851⁴⁴.

Exilul mai însemna și izolarea spirituală de care Heliade amintește în poezia sa "Oda la Schiller" Izolarea este privită ca o necesară penitență, ca un ascetism care "va ridica geniul pământea la ceruri" Aici intervine tema mesianică, în care el se vede pe sine ca un "vir dolorum", un Crist în suferință:

*"Te iartă să-l faci răul, iar binele nici mort,/Îți iartă pe Baraba,
pe Crist îl crucifică;
Insultă-l te omoară; strivește-l, te adoră/Dă-i glorie, onoare; te
mplică la ultragiu:
Dă-i Patrie; dă-i nume; exilul te așteaptă;/Dă-i adevăr, Dreptate,
Columna-ți e parte"*

Heliade se vede un martir pe care, spera el, numai generațiile viitoare îl vor înțelege:

*"Cântați azi libertate/Și-a Omului Unire/Onoare la profet!"*⁴⁵

Figura profetică ce îl va marca pe Heliade cel mai puternic este cea a lui Moise, personajul civilizator, autor de legi, conducător de popoare și poet totodată. Pentru el, Moise este misticul inițiat în misterele templelor egiptene, subiect care îl pasionează pe Heliade, ce dă niște interpretări cabalistico-gnostice în scrierile sale. În fragmente din traducerea Bibliei, în manuscrisul I mss. 15 Heliade afirmă următoarele:

"Din combinările și aflările sale, din tradițiile și cunoștințele comune ce se învoie cu principele sale și care invedua că a prestat o judică dreaptă la inventarea lor, își făcură un întregu de dogme destinate a regenera omenirea căzută. Vedem astfel spre exemplu în Moisi pe deoparte simțirea la suferințele fraților sei și cugetatea fără pregetu de ai mântui; luate cu o facultate mare de judecată naturală și ajutată de cunoștințe; pe de alta, Credința existentă încă din naintea lui, pline de simțu comun folositoare, remase între amîni; din tată în fi fără să scie de unde le-a venita. Așa nu e mirare că vedem și la Budism și în Mosaism, aceleași mituri, aceleași legende, aceleași aligorii, aceleași personificații până mai și totu același decalogu atîta de natural la totu omul ce judică. Acestea era tradiții generale în totu orientul, respândite din mijlocul acelei d'ântăiu locuințe a omului, din mijlocul Indiilor"⁴⁶.

Se observă tendința lui Heliade de a se asemui lui Moise care a contribuit la "regenerarea nației sale, căzute". Pentru Heliade "regenerare" însemna "*palighenezia*", care s-ar traduce ca o nouă geneză, și este strâns legată de noțiunea de progres⁴⁷. Această mișcare ține de un puternic curent iluminist. Ea stă la baza ideii lui Heliade, idee care îl preocupă mai ales în exil, de "*regenerarea*" limbii. Despre "*Souvernirs*" lorga spunea: "prin această carte, nuenită străinilor, rătăcește ce trebui de creat, de compus, o "*limbă-simbol*", o limbă regeneratoare a naționalității"⁴⁸. Tema este un leitmotiv al luminilor și este împletită la Heliade în teoria națiunii și a limbii, a progresului și a revoluției cu conceptele sale socialiste, cosmopolite și federaliste (îl preocupă intens, pe când era la Paris ideea Statelor Unite ale Europei), cu mesianismul său, cum spune R.Tomoiagă "ce reflectă toate limitele, contradicțiile și avatarurile gândirii lui Heliade care nu se va ahaie niciodată esențial de la libertatea luptei pentru progres istoric"⁴⁹.

Heliade devine un agent al ideilor vremii. Teoria sa asupra regenerării are aceeași origine cu cea a echilibrului dintre antiteze, care conțin ecouri ale luptei pentru Pacea universală de origine saint-simoniană, ca și ideile fourieriste despre legile de atragere și de contracție a universului, precum și legea "atrăției pasiunilor", care afirmă că lucruri diferite se atrag pentru a alcătui o armonie⁵⁰.

Tot în fragmente din traducerea Bibliei la fila 2, Heliade continuă disertațiile sale cabalistice despre Moise: "Prin urmare - conchide el - ori câte ne spune Moisi despre lucruri ce nu le-a vedutu însuși cu

ochii (...) noi nu le privim decât ca o revelație în sensul adevăratu, ca o descoperire a omenilor cugetători. Așa fiecare omu și fiecare nație are stilul seu, maniera sa (...). În Moisi se vede formele panvirismului, la pagani totu e un Deu, la ebrei, și nație și elementu și secolu și anu și luna are Zodiacul doespzeze semne, anul doespzeze luni și Israel al lui are doespzeze seminții. Când altu spun a fost o dată un Deu. Moisi zice a fostu o dată un omu; pentru că un singur Domnu Deu va elu a recunosce și cu o singură măsură trinitatea sau treimea va a măsura tote lucrurile, Deu unitate primitivă și Deu trinitate își forma gamina de septe termni a armoniei universale, cum vom vede pretutindeni. Totul e o sistemă în Mosaismu, totu se ține, tote se leagă, și tote împărțite au aceleași subtemperțire: din $3+3+3+1=7$, $7+7-X=Abraham$; $7+7+X=Davudu$; $7+7+x+sclavie$ în Babylon: $7+7+x+Cristu$ și iasă aceeași înmulțire cu perioade = 56 de generații adică $7+7+7=56$ ⁵¹.

Pentru Heliade care se identifica cu Moise "Dumnezeu este omul universal", iar armonia universală fourieristă este explicabilă prin operații cabalice. Documentul este cea mai pură dovadă a eclectismului cultural al lui Heliade, care pare a fi un "liroman" un spirit care s-a format fără nici o rigoare, care a citit tot ce i-a trecut prin mână cu voluptatea și frenezia autodidactului. Este o lipsă de rigoare pe care o suplinește, ca orice diletant, cu aberante calcule matematice, menite să dea impresia unei structurări algebrice imbatabile a discursului. O minte care are îngustimile gnostice, parcă făcută să vadă cu un optimism debordant unitatea lumii, universul, care nu are nici un secret și peste care punând grila unui arbore schefitrotic, poate fi explicat până la cel mai mic detaliu. Acesta este universul mental tipic unei gândiri utopice.

În astfel de spirit nici nu este surprinzător că se vedea un Moise. Și ca suprapunerea de personalitate să fie completă poetul Heliade afirmă: "profeții au îndeplinit rolul pe care, la celelalte popoare, l-au îndeplinit poezii cei mari, oratorii publici și publiciștii" Heliade iese din această ecuație un indubitabil Moise al poporului său⁵³.

Câmpului semantic al termenului de profet i se adaugă o altă conotație la Heliade, aceea de artist. Curat saint-simonim, am zice. Aceștia vedeau în artist "un neconținut cenzor al moravurilor, și profețiile n-au alt stil decât cel al satirei sublime sau elegiei" Nici aici Heliade nu avea vreun minus el posedând printre meritele sale certe pe acela de pamfletar neîntrecut al timpului său. Asemenea artistului de geniu a lui Michelet, profetul lui Heliade era totuși un om. El își desăvârșea opera pe pământ, printre oameni: "după Moise, geniu, ca să fie adevărat geniu, câtă să se facă om, să trăiască printre semenii săi, să-i lununeze, să-i folosească și după natura sa să se înalțe de viu la ceruri"⁵⁴. "După Moise, adică, după Heliade"⁵⁵.

D.Popovici, observând legătura "in faco" la Heliade dintre geniu poetic și geniu politic face următoarea admirabilă remarcă: "Poezie și politică în același timp, delir și reflecțiune rece, concepția lui Heliade

este departe de a fi cea mai unitară din lume. El nu izbuteste și nu va izbuti niciodată să pună în acord inspirația și calculul, pe scumpul său Hugo și pe scumpul său Marmontel. Aceasta este una din trăsăturile fundamentale ale ideologiei sale, și un fapt fundamental pentru evoluția ideilor literare în România”⁵⁶.

O categorie extrem de importantă în gândirea secolului trecut, dar mai ales în gândirea utopică, este categoria de progres. Ea este strâns legată de „palinchenesia” de regenerarea societății și o mare speranță în acest sens este industrialismul saint-simonian. Proudhon spune că „sistemul meu este progresul”⁵⁷. Utopie scientiștă progresul la Heliade: „pășește cu proporție geometrică, din iute în mai iute”⁵⁸. Progresul este zeificat: „Dumnezeu este înaintare”⁵⁹. Despre proiectele de viitor pregnante sunt ideea de unitate a popoarelor și de aici înflăcărarea cu care Heliade pledează pentru Statele Unite ale Europei și de făurire a unei păci prospere, împărțind în această privință ideile lui Victor Hugă, Richard Cobden și Carlo Cattaneo, idei pe care le susține în coloanele ziarului socialist „La Ligue des peuples”⁶⁰. Ideea se reia în 1870 poetul susținând că românii le revine sarcina de a realiza, în secolul al-XX-lea, Statele Unite ale Europei, „republica universală sau cezariatul ecumenic”⁶¹.

O altă trăsătură a spiritului său este rugăciunea, Heliade numărându-se printre promotorii pașoptiști ai acestei categorii. Așa cum evindența și R.Tomoiașă, conștiința mesianică a poetului se imprimă celor două rugăciuni din prefața *Gramaticii* din 1828, într-un timbru profetic indubitabil. Prima rugăciune este intercalată în prefață și se adresează viitorimii: „Fie binecuvântată toată tinerimea, coboară-se mila și fericirea cerului peste dânsa (...) întinză-se și înmulțească-se și în norocita noastră Patrie; fie bine primite ca să rămâne și să se veciniceze între voi”⁶². A doua este închinată pentru izbânda culturii: „Dea Doamne! ca să se sporească râvna culturii între rumâni și să înceteze toate împotrivirile deznădăjdile auzite la cer să vază acolo mângâierii împărătească sfânta unire și brețele cele ostenite și dreptatea însoțească toate pâsurile și săvârșirile rumânilor, ca să fie toți frați și toți să se bucure de dreptatea pământului celui blagoslovit! fie! fie! fie!”⁶³.

O altă „rădăcină culturală” a lui Heliade o reprezintă ideile francmasonice. G.Călinescu este primul care caracterizează ideile poetului ca fiind: „în genere voltairiene și francmasonice”⁶⁴. Francmasonii au instituit un adevăr cult al muncii, opunând reprezentărilor de „ancienne régime” despre *Dumnezeu-monah* imaginea unui *Dumnezeu-constructor*, așa cum se deduce și din tripla emblemă a masoneriei (firul cu plumb, cumpăna zidarului și echerul). Diderot, D’Alambert și Saint-Simon au pledat pentru dezvoltarea meseriilor, artelor și industriei, idei de care Heliade era foarte entuziasmat. O certitudine în acest sens sunt și cele două titluri ale operelor heliadesce: *Issachar* și *Laboratorul*, care, așa cum remarca și R.Tomoiașă, reprezintă o „proslăvire a muncii fizice”⁶⁵.

Teoria echilibrului dintre antiteze pare să aibă aceleași influențe, dacă ne gândim la Proudhon, un cert mason, și teoria echilibrului dezvoltată de el. Acesta este primit ca ucanic al lojei din Bepanșon la 8 ianuarie 1847⁶⁶ și relatează ideea cea mai importantă a teologiei masonice, anume aceea a raportului, a echilibrului: "Dumnezeul masonilor (...) este personificarea echilibrului universal"⁶⁷.

De asemeni concepțiile trinitariste, la care masonii aduc bogate contribuții, prezente la Fabre d'Olivet autor al lucrării "Les vers dores de Pythagore", care este foarte posibil să fi fost citită și de Heliade ca unul care "citea multe și de toate"⁶⁸. D'Olivet pare să fi oferit un prim model pentru încercările de istorie universală și de filosofie a istoriei ale lui Ballanche, Fourier, Leroux, Proudhon sau Heliade.

Heliade însuși declară care îi sunt mentorii săi intelectuali: "Dacă oamenii cunosc oarecum mai bine adevărul doctrinelor unor reformatori ca Socrate, Luther, Fourier, cauza este că aceștia fură lăsați la locul lor de oameni și nu fură apoteozati"⁶⁹. Totuși gânditorul cel mai apropiat de Heliade în lansarea mitului mesianic este Proudhon, care a văzut în teocrația lui Moise un model perfect de democrație. Heliade își declară venerația față de Proudhon deschis: "Fără Crist aș fi fost un Proudhon în rătăcire; aș fi și mai rău, căci n-am nici geniul, nici cunoștințele lui"⁷⁰.

Este o teologie negativă atât de dragă tuturor acestor gnostici, milenariști, acestor "părinți ai națiilor", cu o gândire plină de idei masonice și utopice, care purtau cu mândrie titlul de socialiști. "Omul Dumnezeu" pe care ei îl propagă este un fel de anticrist al modernității: el este cântat și tămâiat în noul său templu: cel al *zēului-geniu*. Este o nouă generație de senu-zei căzuți în desuetudine, de revoluționarii rebeli care au nevoie de noile icoane ale unor personaje bătute de dughuri, rebelii unui timp de aramă care, cu o teamă apocaliptică răstoarnă teoria apofatică, după silogismul progresului către un timp edenic ce va să vină, și în care cred cu toții cu un optimism bolnăvicios.

Heliade este doar unul dintre ei. El absoarbe cu o vitalitate inimaginabilă idei, concepte, cuvinte, teorii, cu care construiește mituri ce rămân în istorie. Și ca orice producător de imagini, el devine propriul său actor, are propriul său mit: este profetul Nației, este Mesia al modernității, cu el începe o nouă eră, era gigantilor, a "Părinților" culturii române.

Un personaj plin de contradicții, o fire rebelă, ce are și incontestabile merite, dar care i-au fost exacerbate din setea pe care el a cultivat-o, setea de măreție.

Unui popor ce-și construiește granițe perfect geometrice, unei nații ce tocmai își câștigă statutul de a fi, îi sunt necesare personalități statuare, tot atât de mari pe cât de progresiste îi sunt vremurile noi.

Din negura modernității Heliade își vântură controversata-i mantie către noi și, asemeni cu statuia pe care Aricescu i-o profetăia încă

de când poporul său îi conducea pe ultimul drum, poetul însuși devine un mit. Alături de *Viteazul Mihai*, *Dascălul Lazăr* și *Haret Educatorul*, *Rădulescul Heliad* ne populează istoria cu statura sa marcând un centru, o capitală, de unde coboră în cărți și în mentalul colectiv al nației române.

NOTE

1. Radu Tomoiagă, "Ion Heliade-Rădulescu. Ideologia social-politică și filosofică", București, 1971, p.9.
2. Mihai Eminescu, articol în revista "Momente", 1877.
3. Ovidiu Papadima, "Eminescu despre Heliade" București, 1956, p.211.
4. R.Tomoiagă, "Op.cit.",p.9.
5. R.Tomoiagă, "Op.cit.",p.11
6. R.Tomoiagă, "Op.cit.",p.13.
7. George Călinescu, "Istoria literaturii române de la origini până în prezent", București, 1982, p.136, și Radu Tomoiagă, "Op.cit." p.23.
8. I.Heliade-Rădulescu, "Dispozițiile și încercările mele de poezie", din "Curierul românesc", periodul II, 1838-40, p.123.
9. Elena Siupiu, "Viața intelectuală la români în secolul al-XIX-lea", în "Cartea interferențelor", București, 1985, pp.230-245.
10. Sorin Antohi, "Civitas imaginis", București, 1994, p.160.
11. Alexandru Duțu, "Umaniștii români și cultura europeană" București, 1974, p.190.
12. Alexandru Duțu, "Op.cit.",p.190:
"Prin atașamentul său față de obște, unanismul român a avut o pondere considerabilă în interior, chiar atunci când nu s-a impus în conștiința culturală ca o etapă bine definită. Prin atașamentul său față de aria "clasică" a civilizației europene și prin deschiderea sa spre curentele de idei care-i îmbogățeau conținutul, el a deținut, în sud-estul european, un rol prea puțin analizat până în prezent"
13. Nicolae Iorga, "Istoria literaturii românești în secolul al XIX-lea", București, 1985, p.141.
14. I.Heliade-Rădulescu, "Pentru poezie", în "Curierul românesc", 1832, no.74; vezi D.Popovici, "Funcția socială a artei. Mesianismul poetic" vol. III, Cluj Napoca, 1977, p.211.
15. Biblioteca Academiei Române, Arhiva I.Heliade-Rădulescu, III, Mss.119, "*Exortatie adus locuitorilor Moldo-Vlachiei*"
16. Biblioteca Academiei Române, Arhiva I.Heliade-Rădulescu, "Memoire sur la Bible en Roumanie. Inspires par la doctrines des Protestants"
17. I.Heliade-Rădulescu, "Souvenires et impressions d'un proscrit", Paris. 1850, p.93.

18. I.Heliade-Rădulescu, "Serbare câmpenească" în D.Popovici, "Op.cit.", vol.III, p.214.
19. D.Popovici, "Op.cit.", p.216:
 "Heliade se așează alături de socialiști, dar cu serioase rezerve; fără Christ, ar fi un Proudhon în rătăcire; Satan i-ar părea proletarul pornit la luptă împotriva despotismului, împotriva preotului, împotriva vulturului material și intelectual ce îi roade măruntaiele; dar, prin devotamentul și iubirea lui, Hristos l-a învățat să iubească; și adorându-l el adoră într-insul pe fratele proletarului. Oamenii aceștia care au făcut să lucească asupra lumii adevărata Evanghelie și care se numesc socialiști nu pot să fie creștini. Socialismul este universal, islamismul bunăoară nu este decât un fel de socialism asiatic și barbar, dar socialism. Numai prin socialism se poate ajunge la cunoașterea adevăratului Dumnezeu. (...) Socialismul va fi cheia de boltă a noii organizații a omenirii. Construită pe triada libertate, egalitate, fraternitate, triada aceasta va fi în același timp republicană, democratică și socială. Și prin pacea și fericirea ce izvorăsc din fraternitate și sociabilitate, republica viitorului va fi în același timp armonică"
20. Ion Heliade-Rădulescu, "Biblicele", p.XII și p.II
21. Ion Heliade-Rădulescu, "Christianismul și catolicismul", București, 1870, p.13.
22. Ibidem, p.4-5.
23. D.Popovici, "Op.cit.", vol.III, p.217.
24. E.Lovinescu, "Istoria literaturii române moderne", București, 1926, p.26.
25. Ion Heliade-Rădulescu, "Issachar", p.157.
26. Ion Heliade-Rădulescu, Paris, 1833, în nr.8, p.219-234.
27. Sorin Antohi, "La originile utopismului românesc: mentalități și evenimente", în "Cultură și societate", București, 1991, p.219-234.
28. Ion Heliade-Rădulescu, "Curierul românesc", 1834, no.74; în D.Popovici, "Op.cit.", vol.III, p.221.
29. Olinde Rodrigue, "Appel le Globe", 1831, no.332; în D.Popovici, "Op.cit.", p.222.
30. J.Piosson, "Le romantisme social de Lamennais", Paris, 1933, p. 36-50.
31. Victor Hugo, "Les chants du crepuscule", XXVI, A.M-Ile J.
32. Victor Higo, "Les contemplations", livre sixieme, vezi R.Canat, "Un forme du mal du sicle", Paris, 1904, p. 125-126.
33. Victor Hugo, "Le peuple", Paris, 1846, p. 241-246. George Oprescu susține că Heliade deținea cartea în biblioteca sa, în lucrarea "Eliade Rădulescu și Franța. Studiu de literatură contemporană" Dacoromania, III, 1924.
34. Ion Heliade-Rădulescu, "Scrisori din exil", București, 1891.
35. D.Popovici, "Op.cit.", p.234.

36. Ion Heliade-Rădulescu, art. Literatura, în "Curierul românesc" 1831, no.9.
37. Ion Heliade-Rădulescu, în "Curierul românesc", la rubrica Franția, 1846, no.67.
38. Ion Heliade-Rădulescu, Souvenirs et impressions d'un proscrit, Paris, 1851, p.290.
39. Ion Heliade-Rădulescu, Biblicele sau notițe istorice, filosofice, politice și religioase asupra Bibliei, Paris, 1858, p.125.
40. Ion Heliade-Rădulescu, prefață citată la opera lui Bălcescu, Biblioteca portativă, no.LXV, p.80.
41. Victor Hugo tradus de Ion Heliade-Rădulescu, poezia face parte din colecția "Les Orientales", Traducerea a fost imprimată mai întâi pe foaie volantă. În contul de cheltuieli din 6 august 1850 (Scrisori ..., p.38), Heliade notează "Danubul d-lui V., Hugo 18"; vezi D.Popovici, Op.cit., p.238.
42. Ion Heliade-Rădulescu, Curs întreg de poezie, I, p.195.
43. Ibidem, p.237.
44. Ion Heliade-Rădulescu, ibidem, partea a II-a, pp.236-237
45. Ion Heliade-Rădulescu, Issachar, în "Echilibru între antithesi sau spiritul și materia" titlul interior aflat pe p. I: Issachar sau Laboratorul. scriere soțiale, politică și literară, București, 1859-1869, p.138.
46. Biblioteca Academiei Române, Arhiva I.Heliade-Rădulescu, I Mss.15, "Fragmente din traducerea Bibliei", f.1.
47. Radu Tomoiagă, "Ion Heliade Rădulescu. Ideologia social-politică și filosofică", București, 1971, p.43.
48. Nicolae Iorga, "Istoria literaturii românești", București, 1985, vol.III, p.141.
49. Radu Tomoiagă, "Op.cit.", p.60.
50. Jonathan Beecher și Richard Brenvenu, The Utopian vision, Columbia, 1983, p.262.
51. Biblioteca Academiei Române, Arhiva Ion Heliade-Rădulescu, I Mss. 15, Fragmente din traducerea Bibliei, f.2.
52. Ion Heliade-Rădulescu, Descrierea Europei după tratatul din Paris de Ioan Prosdociu, s.l., 1856, p.88.
53. G.Călinescu, Op.cit., p.145.
54. Ion Heliade-Rădulescu, "Issachar", 281.
55. D.Popovici, Op.cit., p.246.
56. D.Popovici, Op.cit., p.249.
57. "Correspondence de P.J.Proudhon", Tome quatrieme, Paris, 1875, p.157.
58. Ion Heliade-Rădulescu, "Câteva cugetări asupra ediției publice. Răspuns sau sfătuire cu D.autorul articolul intitulat "Pământeanul". II. 1839, no.155-158.

59. Ion Heliade-Rădulescu, *Scrisori politice*, p.107, "Scrisoare către P.Poenaru, vezi R.Tomoiağă, op. cit., p.66.
60. Ion Heliade-Rădulescu, în "Muzeul național", nr.5, 1837, p.37.
61. Ion Heliade-Rădulescu, *Opere*, vol.I, 1839, București, p.31.
62. Ion Heliade-Rădulescu, *Scrieri politice*, p.20 (a fost remarcat de B.P.Hașdeu, în cuvântarea sa la Academia Română, cu ocazia centenarului nașterii lui Heliade).
63. Ion Heliade-Rădulescu, *Scrieri politice*, p.27.
64. G.Călinescu, "Op.cit.", p.64.
65. Radu Tomoiağă, "Op.cit." p.195.
66. Idem.
67. "De la justice", Tome seconde, Bruxelles, 1868, p.312.
68. Radu Tomoiağă, op. cit. p. 195.
69. Ion Heliade-Rădulescu, "Historia criticii universale" vol.II, București, 1893, p.529.
70. Ion Heliade-Rădulescu, "Souvenirs ...", p.60.

UN MYTHE HISTORIOGRAPHIQUE ET UNE ORIENTATION IDÉOLOGIQUE: LE MESIANISME CULTUREL ET LE SOCIALISME UTOPIQUE.

Résumé

Peut-être que, lorsqu'un historien se propose d'étudier une des figures de marque qui composent la panoplie de la longue série des fondateurs de la patrie, aucun siècle n'est intéressant que le rapproché du XIX-ème siècle. C'est parce-que ceux qui ont rempli son temps sont, à leur tour, les mêmes qui ont fait renaître les plus romantiquement viables figures historiques, noircies par la moisure des temps, dans la galerie extérieure des églises dont les fondateurs ont été.

Parmi ces gens du XIX-ème siècle, comme un véritable "maître de galerie" Ion Heliade Rădulescu fait son apparition - lui, qui a voulu si ardemment la gradeur, qu'il a changé son identité, y compris son nom. En luttant pour la Révolution tant en pensant en manteau princier qu'il a même improvisé au cours d'un descendant chicaneuse en ville, au temps des événements de 1848, il n'est le prisonnier de sa génération - déjà même à 1848 est peu disposer à des changements.

Mais, c'est Ion Heliade Rădulescu celui qui, pour la première fois, a offert à son peuple un moyen d'étude de la langue roumaine: "La Grammaire" de 1828. C'est toujours lui qui, parmi les premiers s'est nourri de la bouillonnante source du socialisme, du sain-simonisme et du fourierisme, d'une soif romantique émouvante.

En ce qui concerne la théorie des deux Heliade, il s'agit d'un simple essai de générations postérieures de comprendre un ancien monde contre laquelle ils luttèrent. Chez Eminescu, on ajoute aussi la voix du journaliste, si différente d'un critique littéraire. Heliade était seulement un autodidacte dans un monde qui gravitait autour de l'Empire Otoman. Y'on son attitude, difficilement à être compris par l'historien d'aujourd'hui, loin d'être singulière. Ion Ghica, l'éternel ennemi d'Heliade pour la direction de la Révolution, n'était, si on croit aux événements, qu'un doux-mélancolique bey de Samos.

Mais les archives de Ion Heliade Rădulescu, trouvées à la Bibliothèque de l'Académie Roumaine, constituent pour tous historiens moderniste, une importante source historique pour la compréhension des lectures, des croyances, non seulement de ce fondateur de la littérature roumaine, mais aussi de toute sa génération.

Qu'il représente une figure centrale la preuve est aussi la reconnaissance que ses ancêtres ont montré vers lui, en lui donnant un espace distinct au cadre du topos statuaire de la cité.